

НИКОЙ НЯМА ПРАВО ДА ТЕ НАРАНЯВА

Книга за деца и младежи,
която ще им помогне да
разберат какво означава
малтретиране и липса
на грижи

Project is funded by
the European Union

Protecting Children. Providing Solutions.

Child Rights Centre

НИКОЙ НЯМА ПРАВО ДА ТЕ НАРАНЯВА

**Книга за деца и млади хора,
която ще им помогне да разберат
какво означава малтретиране и
липса на грижи**

**Проектът е финансиран от Европейския съюз; ЛУМОС;
Център за правата на децата**

НИКОЙ НЯМА ПРАВО ДА ТЕ НАРАНЯВА

Издател

Център за правата на децата
Белград, Скендер-бегова 20/12
Сърбия
+381 11 33 44 170
www.cpd.org.rs
office@cpd.org.rs

За издателя

Милена Голич Ружич

Редактор на всички публикации

Милена Голич Ружич

Тази книга е създадена от членовете на
Клуб за здравословни промени с подкрепата
на „Център за правата на децата“,
международна благотворителна организация
Лумос и „Център за социални превантивни
дейности GRiG“

Илюстрации

Мария Шолн
Стеван Шолн

превод на български език: Нина Мартинова

Дизайн

Растко Тохол

ISBN 978-86-83109-62-2

Отпечатана през 2018

ЗА КАКВО СЕ РАЗКАЗВА В ТАЗИ КНИГА

Тази книга ще ти помогне да разбереш какво е малтретиране и липса на грижи и кого да помолиш за помощ, ако това се случи с теб или с някой, когото познаваш.

- 3 Какво означава малтретиране и липса на грижи?
 - 4 Кои са хората, които го правят?
 - 5 Къде може да се случи това?
 - 6 Кой може да бъде малтретиран или лишен от грижи?
- 7 Физическо насилие
 - 8 Телесно наказание
 - 9 Емоционално насилие
 - 10 Вербално насилие
- 11 Унижение
 - 12 Изолация от връстниците
 - 13 Електронно насилие
 - 14 Сексуално насилие и сексуално малтретиране
- 15 Вербално сексуално насилие
 - 16 Гледане на хора, когато са без дрехите
 - 17 Наркотици и алкохол
 - 18 Липса на грижи за физическите нужди

19 Липса на грижи за емоционалните нужди

20 Тази смела дума **не**

21 Тайни

23 Кой може да ти помогне?

24 Кой създаде тази книга?

26 Думи, които може да не знаеш

Има много различни видове малтретиране.

Тази книга ти разказва повече за това и за някои от начините, по които може да се случи на хората.

Примерите са дадени от деца и млади хора от „Клуб за здравословни промени“ в Белград.

КАКВО ОЗНАЧАВА МАЛТРЕТИРАНЕ И ЛИПСА НА ГРИЖА?

Малтретиране е, когато някой прави нещо или казва нещо, което може да те нарани, разстрои или изплаши.

Липса на грижа е, когато възрастен, който трябва да се грижи за едно дете, не го прави и не се грижи да осигури на детето всички неща, от които то се нуждае.

Ако малтретирането се случи на теб или някой, когото познаваш, тогава е важно да говориш открито и незабавно да кажеш на човек, на когото имаш доверие. Малтретирането и липсата на грижа са нещо лошо. Възрастните също могат да бъдат малтретирани, но тази книга е за малтретирането и липсата на грижа на деца и млади хора.

КОИ СА ХОРАТА, КОИТО ГО ПРАВЯТ?

Повечето хора не малтретират другите, но всеки може да го направи. Може да бъде направено от възрастен или от друго дете.

Това би могъл да е човек, когото детето познава добре, или дори член на семейството, а може да е и напълно непознат човек.

Липсата на грижа е, когато човек, който трябва да се грижи правилно за едно дете, не го прави.

Това може да е родител, настойник, детегледач или учител.

КЪДЕ МОЖЕ ДА СЕ СЛУЧИ ТОВА?

Малтретирането може да се случи на различни места, например в училище, на улицата или в кафето. То може да стане вкъщи или в институцията, в която живее детето. Някой може да малтретира детето дори и без никога да се срещнат, като го разстройва в интернет или по телефона.

КОЙ МОЖЕ ДА БЪДЕ МАЛТРЕТИРАН ИЛИ ЛИШАВАН ОТ ГРИЖИ?

Малтретирането и липсата на грижа могат да се случат на всяко дете. Дори възрастните могат да станат жертва на малтретиране. По-обичайно е да бъдат малтретирани децата с увреждания. Причините са много. Може да е, защото не са в състояние да разберат или да говорят за това, което им се случва. Може да е, защото се налага много хора да им помагат или защото живеят в институция, която е много далеко от семейството и приятелите им.

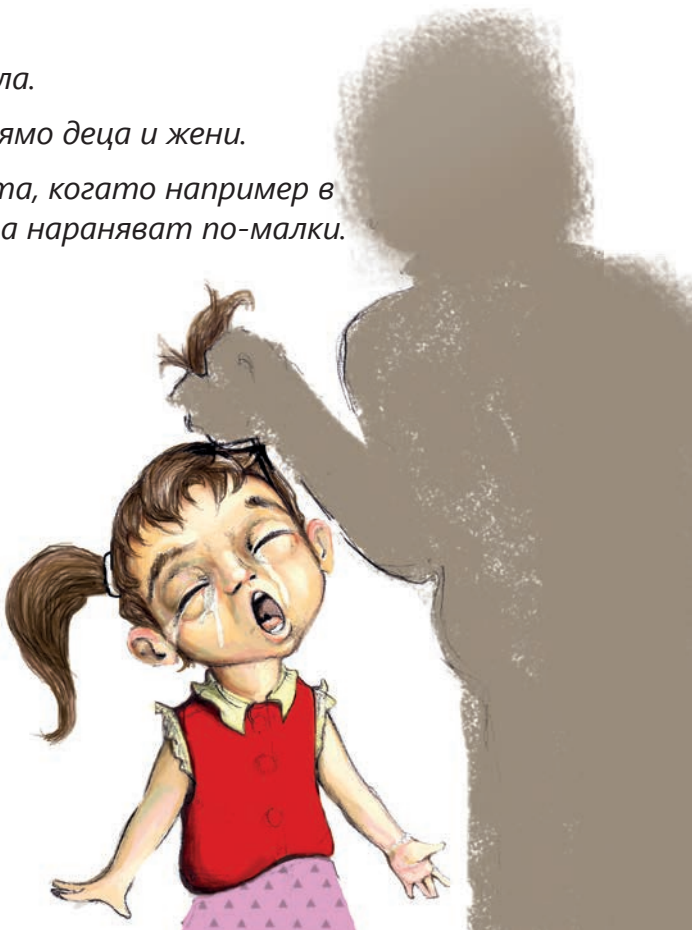
ФИЗИЧЕСКО НАСИЛИЕ

Какво означава?

Това е, когато някой те удря или по какъвто и да е друг начин наранява тялото ти.

Например:

- ✓ Сбиване, бой, дърпане на коса или, когато някой извие ръката ти зад гърба.
- ✓ Да ти вземат парите насила.
- ✓ Насилие в семейството спрямо деца и жени.
- ✓ Насилие към мъже и момчета, когато например в училище по-големи момчета нараняват по-малки.

ТЕЛЕСНО НАКАЗАНИЕ

Какво означава?

Това е, когато родители, настойници или учители наказват децата като им причиняват болка или ги нараняват, защото мислят, че са направили нещо лошо.

Например:

- ✓ Когато те ударят през лицето или вземат пръчка или колан, за да те бият, защото си казал нещо или си счупил нещо, или имаш лоша оценка в училище.
- ✓ Когато някои деца разбират или помнят по-малко от другите деца и тогава родителите им се ядосват и ги удрят.

ЕМОЦИОНАЛНО НАСИЛИЕ

Какво означава?

Това е, когато някой не те слуша или казва лоши неща, за да нарани чувствата ти и да те разстрои.

Например:

- ✓ Когато някой те преследва и те тормози.
- ✓ Когато някой те кара да се чувстваш изплашен и се опитва да те накара да правиш неща, които не искаш да правиш.
- ✓ Когато някой казва лоши неща за теб.
- ✓ Когато някой се опитва да те накара да изглеждаш глупаво или те унижава пред други хора.
- ✓ Когато някой не иска да е приятел с теб и убеждава и другите да те избягват.
- ✓ Когато някой се съюзява с другите срещу теб, за да те нарани или да те накара да се чувстваш зле.

ВЕРБАЛНО НАСИЛИЕ

Какво означава?

Това е, когато някой те наранява или те кара да се чувстваш изплашен от нещата, които казва.

Например:

- ✓ Когато някой те обижда, ругае те или те заплашва.
- ✓ Когато някой ти казва, че не струваш нищо и че си глупав и ти се почувстваш зле от това.
- ✓ Когато някой нарочно каже нещо, с което знае, че ще те разплаче и на теб ти става тъжно.

УНИЖЕНИЕ

Какво означава?

Ако някой прави нещо, за да те накара да се срамуваш от себе си и се опитва да те накара да мислиш, че не си важен.

Например:

- ✓ Когато някой ти се присмива и казва лоши неща за теб пред други хора.
- ✓ Когато някой те кара да правиш нещо, от което да изглеждаш глупаво, а през това време другите те гледат.
- ✓ Когато някой залепи нещо противно на гърба ти, което ти не виждаш.
- ✓ Когато някой ти прави лоши шеги на работа, така, че шефът да крещи на теб, защото си мисли, че ти си направил нещо лошо и тогава всички започват да се смеят.
- ✓ Хората с проблеми в развитието понякога са малко тромави и някой може да им се подиграва, заради това.

ИЗОЛАЦИЯ ОТ ВРЪСТНИЦИТЕ

Какво означава?

Това е, когато приятелите ти те отхвърлят и не искат да са с теб, така че на теб ти е самотно.

Например:

- ✓ Когато се приближиш до своите приятели в училище, а те ти обърнат гръб и се отдалечат.
- ✓ Когато твоите приятели те държат извън своя кръг и се държат хладно.
- ✓ Когато отиват да играят, а никой не иска да те извика.
- ✓ На работа това може да е, когато колегите ти клюкарстват, а не искат да разговарят с теб

ЕЛЕКТРОННО НАСИЛИЕ

Какво означава?

Това е, когато някой те разстройва в интернет или по телефона.

Например:

- ✓ Може да има хора, които да те преследват по телефона и не те оставят на спокойствие. Някой може да е влюбен в теб, но да не знае как да се държи. Някой може просто да иска да те тормози.
- ✓ Едно момиче било тормозено в интернет като някои от нейните приятели от училище непрекъснато ѝ изпращали съобщението, че е глупава и гадна. Те ѝ казвали, че ще е най-добре да се самоубие и накрая тя наистина го направила.
- ✓ Има опасни хора, които се преструват на мили във Фейсбук и те канят да се срещнете някъде, но тогава ти правят неща, които не искаш да правиш.
- ✓ Приятел на едно дете проникнал във Фейсбук профила му и написал обидни думи към сестра му и тя си помислила, че то е написало това.

СЕКСУАЛНО НАСИЛИЕ И СЕКСУАЛНО МАЛТРЕТИРАНЕ

Какво означава?

Това е, когато някой докосва тялото ти и интимни места и прави неща, които ти не харесваш и не искаш. Също така, когато те насилват да правиш секс.

Например:

- ✓ Когато някой те докосва на интимни места или се отърква в теб в автобуса или асансьора, или някъде другаде, където хората стоят близо един до друг.

- ✓ Когато учител каже, че ще ти напише най-лошата оценка, ако не се съгласиш да останеш насаме с него или нея след училище и ги оставиш да те докосват или целуват и те накарат да се почувстваш неудобно.
- ✓ В едно училище неотдавна едно момче принуждава момичета да сложат глава между краката му и да докосват интимни части от неговото тяло.
- ✓ Децата с проблеми в развитието се затрудняват да разберат какво правят с тях и лоши хора могат да използват това, за да ги накарат да правят секс с тях.

ВЕРБАЛНО СЕКСУАЛНО НАСИЛИЕ

Какво означава?

Това е, когато някой започне разговор с теб за секс или говори за интимните ти части и това те кара да се чувстваш неудобно.

Например:

- ✓ Когато момиче минава покрай строеж и някои от работниците ѝ подвикват и казват неща за тялото ѝ.
- ✓ Когато някой обижда момиче или говори неща за външността ѝ, а тя не иска. Никой няма право да обижда момичетата за каквото и да е свързано със секс, дори когато те се разхождат из града с много къса пола.
- ✓ В едно училище имаше момиче, на което момчетата пишеха разни неща по чина, защото тя се разви бързо и гърдите ѝ пораснаха.
- ✓ Не е лошо да правиш комплименти на някого, който изглежда добре, но трябва да подбиращ думите така, че да не го караш да се чувства неудобно. Не трябва да бъдеш нахален, груб или твърде фамилиарен.

ГЛЕДАНЕ НА ХОРА, КОГАТО СА БЕЗ ДРЕХИ

Какво означава?

Това е, когато нямаш никакви дрехи върху себе си и някой те гледа без твое разрешение, прави ти снимки или те снима с камера. Може също да бъде, ако те накарат да гледаш някой без дрехи на живо, на снимки или на видео.

Например:

- ✓ Когато някой те използва, за да те снима и после пусне тези снимки в интернет или ги изпрати на други хора с телефона си.
- ✓ Ако някой те гледа, докато се преобличаш, така че ти да се почувстваш неудобно.
- ✓ Едно дете разказа за възрастен мъж, който водел деца в къщата си, давал им сладки, а после ги карал да гледат филми за секс.

НАРКОТИЦИ И АЛКОХОЛ

Какво означава?

Това е, когато някой ти даде или ти помогне да получиш наркотици, алкохол или лекарства, от които се чувстваш зле или действаш различно. Хората могат да ти дадат наркотици или алкохол, за да те накарат да направиш неща, които нормално не би се съгласил да правиш, като например да крадеш или да правиш секс.

Например:

- ✓ Когато родител ти предлага много алкохол.
- ✓ Когато разпространители на наркотици се опитат да ти продават наркотици близо до училището ти. Те може да ти дадат малко без пари, за да те примамят, а после да започнат да ти продават.
- ✓ Когато приятел ти каже „Ето, имам малко трева – опитай! Ако наистина си ми приятел ще опиташ.“

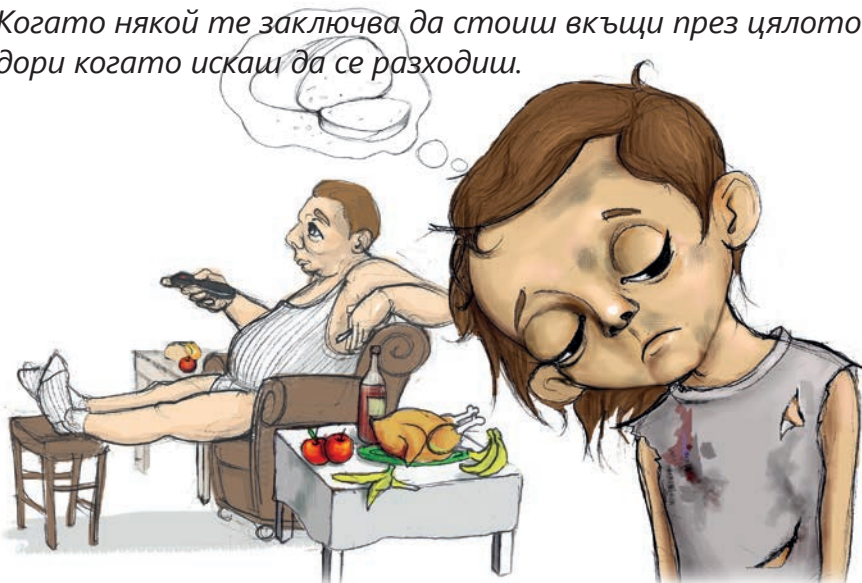
ЛИПСА НА ГРИЖИ ЗА ФИЗИЧЕСКИТЕ НУЖДИ

Какво означава?

Това е, когато възрастният, който се грижи за едно дете, техният родител или учител, не полага подходящи грижи за техните физически нужди. Това може да е, защото не дават на детето достатъчно храна или не им осигуряват подходящи дрехи, или защото не проверяват дали детето им е достатъчно чисто и здраво.

Например:

- ✓ Когато възрастният похарчи всичките пари в кръчмата или за себе си, така че за децата не остава нищо.
- ✓ Когато възрастният не го е грижа дали детето е настинало и не го води на лекар, когато то се нуждае от лекарство.
- ✓ Когато някой те заключва да стоиш вкъщи през цялото време, дори когато искаш да се разходиш.

ЛИПСА НА ГРИЖИ ЗА ЕМОЦИОНАЛНИТЕ НУЖДИ

Какво означава?

Това е, когато възрастният, който се грижи за детето, например родител или учител, не полага подходящи грижи за детето в емоционално отношение. Причината може да е, защото не им обръщат никакво внимание или не си играят с тях, не ги карат да се чувстват обичани и в безопасност.

Например:

- ✓ Когато някой не учи детето на правилата, а просто ги оставя да си правят, каквото искат през цялото време.
- ✓ Когато някой се прибира вкъщи от работа всеки ден и никога не обръща никакво внимание на детето, а просто го пренебрегва.
- ✓ Когато човек не подкрепя детето в това, което то иска да прави и никога не го хвали.
- ✓ Когато човек никога не си играе или не гушка децата си.
- ✓ Когато някой е по-мил с едното дете, отколкото с неговия брат или сестра.

МАЛТРЕТИРАНЕТО И ЛИПСАТА НА ГРИЖИ
ВИНАГИ СА НЕЩО ЛОШО.
НИКОЙ НЯМА ПРАВО ДА ТЕ НАРАНЯВА.

ТАЗИ СМЕЛА ДУМА **НЕ**

Какво означава?

Когато някой те кара да направиш нещо, което те плаши или наранява, ти имаш правото да кажеш **НЕ** и не бива да се чувстваш зле, че си го казал.

Например:

- ✓ Един баща принуждавал децата си да крадат и те не му казали **не**, защото бил по-възрастен и си мислели, че не бива да казват нищо.
- ✓ Едно момиче разказва, че приятелят ѝ искал тя да прави неща в секса, които не харесвала, така че тя му казала **не** и му обяснила, че повече не иска да бъде с него.

ТАЙНИ

Какво означава?

Тайната е нещо, което не искаш да узнаят други хора. Може да е нещо, за което искаш да знае само човек, на когото имаш доверие

Тайните могат да са за хубави неща като например да купиш подарък на приятел и да не казваш за това, защото искаш да е изненада.

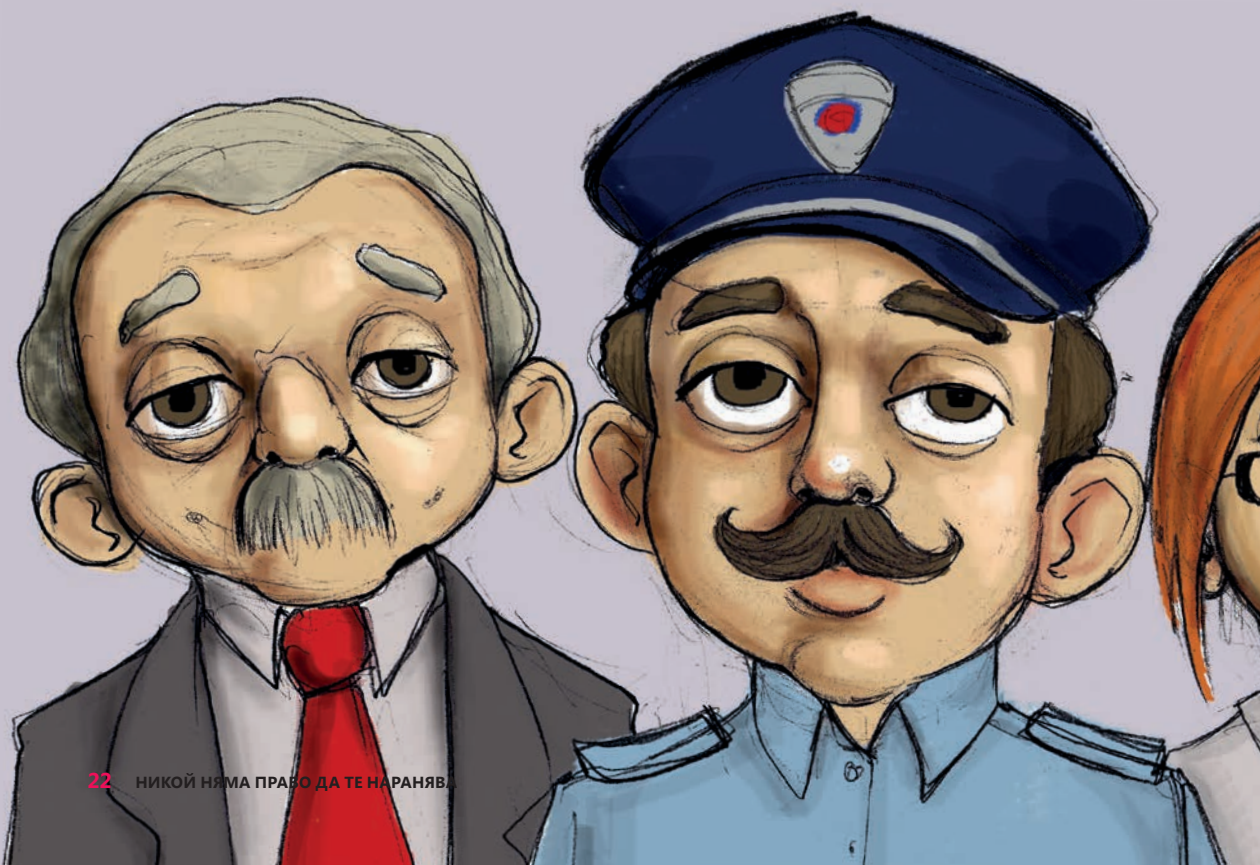
Понякога тайните могат да са за лоши неща, които се случват на теб или на човек, когото познаваш. Не бива да пазиш такава тайна и винаги е добре да кажеш какво се случва на човек, на когото вярваш, така че това нещо да бъде прекратено.

Например:

- ✓ Ако някой ти направи нещо лошо или извърши престъпление и те помоли да не говориш с никого за това.
- ✓ Когато по-голям накара дете да съблече дрехите си и го снима и след това каже, че това е тайна, така че детето чувства, че не може да говори за това.
- ✓ Винаги имаш право да кажеш тайната на някого, на когото имаш доверие.
- ✓ Децата може да не искат да кажат на никого, ако някой ги наранява, защото може да си мислят, че те са виновни. Ако някой те наранява, вината винаги е негова, а не твоя.

АКО МАЛТРЕТИРАТ ТЕБ ИЛИ ТВОИТЕ
ПРИЯТЕЛИ, МНОГО Е ВАЖНО НЕЗАБАВНО
ДА КАЖЕШ НА **ЧОВЕК**, НА КОГОТО ИМАШ
ДОВЕРИЕ. ТОЗИ, КОЙТО ТЕ МАЛТРЕТИРА
МОЖЕ ДА КАЖЕ, ЧЕ ТРЯБВА ДА ПАЗИШ
ТАЙНА, НО ТОВА НЕ Е ПРАВИЛНО.

КОЙ МОЖЕ ДА ТИ ПОМОГНЕ?

Ако някое от лошите неща, описани в книгата се случат на теб, има хора, които могат да ти помогнат. Много от тези неща могат да бъдат спрени, ако говориш с тези хора.

Има хора, които могат да ти помогнат

- ✓ В семейството – родители или приемни родители, по-голям брат или сестра, баба, дядо, роднина или всеки друг човек, на когото имаш доверие.
- ✓ В институцията – възпитател, твоят учител, детегледач или който и да е друг човек, с когото се чувстваш спокойно.
- ✓ В училище – учител, на когото вярваш най-много, психолог или педагог.
- ✓ Шефът, ако някой те притеснява на работа.
 - ✓ Всеки полицаи, а може също да се обадиш на полицията по телефона на тел. 112.
 - ✓ Твоят лекар, твоят настойник или приятел.

ВИНАГИ ТРЯБВА ДА СЕ ЧУВСТВАШ В БЕЗОПАСНОСТ И НЕ ТРЯБВА ДА СЕ ПОЗВОЛЯВА НА НИКОГО ДА ТЕ НАРАНЯВА. МАЛТРЕТИРАНЕТО НА ДЕЦА Е ВИНАГИ ЛОШО И АКО СЕ СЛУЧИ НА ТЕБ ИЛИ НА ТВОЙ ПОЗНАТ, ТИ ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ТРЯБВА ДА ГОВОРИШ С ВЪЗРАСТЕН, НА КОГОТО ИМАШ ДОВЕРИЕ.

КОЙ СЪЗДАДЕ ТАЗИ КНИГА?

Тази книга е създадена от членове на „Клуб за здравословни промени“ с подкрепата на „Център за правата на децата“, международната благотворителна организация „Лумос“ и Центърът за социално превантивни дейности GRiG.

Клубът за здравословни промени е насочен към децата и младите хора с увреждания, които се нуждаят от допълнителна подкрепа и помощ в ученето и ежедневието. На своите срещи членовете на клуба разговарят на различни теми, които ги интересуват. Те се изслушват и подкрепят един друг и организират различни полезни дейности. Членовете на клуба искат най-вече да помогнат на децата и младите хора с увреждания да разберат какво означава малтретиране на деца и липса на грижа, да ги насърчат да реагират в такива ситуации и да ги научат как да се пазят.

Какво означава за децата и младите хора Клуба:

- *За мен Клуба означава много, защото ни помага да научим някои неща, които ще ни трябват в живота: как да се държим прилично, как да казваме, нещо което е важно за нас по възпитан начин.*
- *В Клуба научих къде мога да потърся помощ и към кого да се обърна в трудни ситуации.*
- *Обичам да слушам съветите на координатора на Клуба и на моите приятели, а и аз да посъветвам другите.*
- *Можем да си говорим за всичко, а когато не искаме да говорим, никой не ни принуждава да го правим. Тук се чувствам добре, тук тайните ми се пазят.*

Центърът за правата на децата (www.cpd.org.rs) е организация, която работи, за да помага на всички деца в Република Сърбия да упражняват правата си. Това се постига чрез: обучение на професионалисти, организиране на професионални срещи и конференции, провеждане на проучвания, мониторинг и доклади за правата на децата, пряка работа с деца и младежи, за да им се даде възможност да участват в живота на общността. За да постигне своите цели, центърът си сътрудничи с голям брой международни национални организации, държавни служби, институции, както и деца и млади хора.

Международната благотворителна организация Лумос (www.wearelumos.org) работи за предоставяне на подкрепа за осем милиона деца по цял свят, които са разделени от своите родители и живеят в институции. Лумос си сътрудничи с Обединените нации, с Европейския съюз, с правителства, институции, персонал, деца и техните семейства. Лумос се опитва да гарантира, че на всички деца е позволено да растат в семействата си и да участват в живота на общността.

Центърът за социално превантивни дейности (GRiG) е асоциация на професионалисти, които специално се грижат за деца и млади хора, живеещи в домове за деца без родителска грижа и в приемни домове. Центърът организира и ръководи няколко клуба за тези деца. Един от тях е „Клубът за здравословни промени“, който те ръководят заедно с „Център за правата на децата“.

ДУМИ, КОИТО МОЖЕ ДА НЕ ЗНАЕТЕ

Насилие е, когато някой упражнява сила, за да те нарани или да те накара да се чувстваш зле

Заплахи са, когато някой каже, че ще ти направи неприятни неща.

Обиди – това са лоши думи и обидни термини, които някой казва на теб или за членове на семейството ти.

Унижение е, когато някой прави или казва неща, които накърняват гордостта ти и които те карат да се чувстваш недостатъчно ценен.

Отбягване е, когато някой не иска да бъде близо до теб.

Тормоз е, когато някой казва или върши неща, които те карат да се чувстваш неудобно или застрашен.

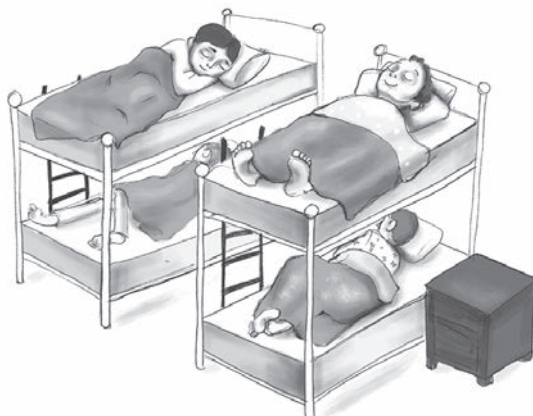

Преследване е, когато някой против твоята воля следи къде ходиш и какво правиш в живота или в интернет, така че това те кара да се чувстваш неудобно или означава, че не се чувстваш в безопасност.

Насила означава, че нещо е било направено със сила и против твоята воля.

Институция е много голям дом. Може да бъде за деца или за възрастни. Хората в институциите са разделени от семействата си, приятелите и общността.

Увреждания в развитието са затруднения, които някои хора имат, поради което на тях им е по-трудно да правят неща, да учат, да говорят или да разбират.

Психоактивните вещества са вещества и химикали, които променят нашето поведение и съзнание, когато влязат в тялото ни. Това например са различните наркотици и алкохолът.

Марихуаната е растение. Някои хора пушат изсушените му цветове и листа, за да се дрогират. Други имена на марихуаната са трева, джойнт и ганджа.

Ако имаш нужда да споделиш с някого за упражнено насилие върху теб или твой приятел, можеш да се обадиш на Национална телефонна линия за деца 116 111 към Държавна агенция за закрила на детето.

Тази публикация е направена в рамките на проект „Даване на възможност на децата/младите хора с увреждания да реагират по-правилно при малтретиране и липса на грижи“.

Този проект е финансиран от Делегацията на Европейския съюз в Република Сърбия, по Европейския инструмент за демокрация и човешки права (ЕИДПЧ) и е осъществен от международната благотворителна организация Лумос в партньорство с „Център за правата на децата“.

За съдържанието на тази публикация единствена отговорност носят международната благотворителна организация Лумос и „Центърът за правата на децата“ и не е задължително тя да представлява възгледите на Европейския съюз.

Всички думи в текста, които са в мъжки род се отнасят както за индивиди от мъжки, така и от женски пол.